

БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.035.3

Мирослав Пагута, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри методики трудового і професійного навчання
та декоративно-ужиткового мистецтва

Роман Бориславський, викладач кафедри методики трудового
і професійного навчання та декоративно-ужиткового мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

У статті подано загальну характеристику основних психолого-педагогічних бар'єрів (утруднень), які виникають перед учителями освітньої галузі "Технології" у процесі реалізації ними проектно-технологічного підходу на уроках трудового навчання; подано їх загальну характеристику та намічено шляхи їх подолання.

Ключові слова: проектування, проектна технологія, проектно-технологічна система навчання, психолого-педагогічні бар'єри.

Літ. 10.

Постановка проблеми. Одними із першочергових завдань психолого-педагогічної науки є вивчення можливостей людини, дослідження умов цілеспрямованої дії на розвиток її творчого потенціалу, створення повноцінного навчаючого й розвиваючого середовища. Найбільш ефективно ці завдання можуть бути вирішені шляхом використання в навчанні сучасних педагогічних технологій, які забезпечують цілісний розвиток особистості, становлення її творчого потенціалу. Провідним напрямом реалізації цього завдання в змісті трудового навчання школярів, зокрема учнів 7 – 9 класів, є проектно-технологічна діяльність, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини від появи творчого задуму до реалізації готового продукту. Проектно-технологічний підхід є прогресивним методом навчання, що забезпечує одночасний розвиток, навчання і виховання учнів шляхом залучення їх в активну творчу діяльність, результатом якої є розвиток творчого потенціалу підростаючого покоління та дає можливість реалізувати варіативність у змісті трудової підготовки, тобто уникнути жорсткої регламентації наповнення змісту навчальної діяльності учнів, врахувати їх індивідуальні особливості та розкрити творчий потенціал [7]. Проте, як свідчить практика роботи шкіл, ефективність реалізації проектно-технологічної системи трудового навчання школярів у значній мірі залежить від розуміння учителем її суті та можливості методично-правильної її реалізації. Тому надзвичайно важливим є підготовка учителів освітньої галузі "Технології" здатних ефективно реалізовувати проектні технології навчання, що неможливо без належного аналізу

основних психолого-педагогічних бар'єрів, що виникають у процесі реалізації проектно-технологічної системи навчання школярів та пошуку шляхів їх подолання.

Аналіз досягнень з проблеми. Питання удосконалення змісту й методики трудового навчання в загальноосвітніх навчальних закладах та проблема розвитку творчого потенціалу особистості відображались у дослідженнях багатьох педагогів та психологів. Зокрема, питання вдосконалення методики трудового навчання досліджували О. Білобоцький, Ю. Кирильчук, Г. Левченко, В. Сидоренко, Г. Терещук, Д. Тхоржевський та ін. Незаперечний внесок у розвиток проектного методу навчання зробили такі відомі науковці як П. Блонський, Д. Дьюї, В. Ігнат'єва, Е. Каганова, У. Кілпатрик, Е. Колінгс, С. Шацький, В. Шульгін.

Окремі аспекти обґрунтування та реалізації проектно-технологічної системи навчання висвітлені у наукових працях В. Бербеца [7], В. Бондаря, О. Киричука [2], О. Коберника [3; 4; 7], Л. Кочкиної [5], Н. Матяша, В. Сидоренка [8], В. Симоненка, Г. Терещука [9] та ін.

Про те, незважаючи на те, що питанням реалізації проектно-технологічної системи трудового навчання приділяється увага багатьох педагогів, практично зовсім відсутні дослідження присвячені проблемі визначення психолого-педагогічних бар'єрів, що виникають перед учителями трудового навчання при реалізації проектно-технологічної системи та пошуку можливих шляхів їх подолання.

У зв'язку з цим, **метою статті** є аналіз основних психолого-педагогічних бар'єрів, що виникають перед учителями освітньої галузі

БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

“Технології” при реалізації проектно-технологічної системи навчання.

Основний матеріал дослідження. Аналіз діяльності школи, засвідчив, що процес реалізації проектно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання достатньо повільний та складний у реалізації, при цьому, у значній частині учителів трудового навчання виникають труднощі в реалізації проектно-технологічної системи навчання, які проявляються у формі відповідних психолого-педагогічних бар'єрів.

Проведений нами аналіз процесу реалізації проектно-технологічної системи на уроках трудового навчання засвідчив, що цей процес достатньо повільний та складний у реалізації з ряду вагомих причин. Чи не найвагомішою з них є недостатня кількість належним чином підготовлених фахівців здатних, з врахуванням індивідуально-орієнтованого підходу, ефективно залучити учнів до цього виду діяльності та невміння долати різноманітні, в основному психолого-педагогічні бар'єри (перешкоди), які виникають в професійній діяльності вчителя трудового навчання. Це пов'язано з тим, що в традиційних умовах університетської педагогічної освіти професійна підготовка, не дивлячись на існуючі спроби її удосконалити, реалізує такий тип навчання, який не можна в повній мірі віднести до розвивального: студенти виконують заздалегідь визначені одні і ті ж самі завдання, навчальні дисципліни мають вузько-дидактичну спрямованість; мотивація навчальної діяльності носить утилітарний характер. Зміст джерел науково-навчальної інформації зведено до єдиної програми, єдиного підручника, узагальнених методичних вказівок. Традиційний підручник висвітлює наукові істини так, що наука уявляється як щось раз і назавжди визначене, стабільне [6]. Такий стан речей не тільки не сприяє, а і в значній мірі ускладнює належну фахову підготовку майбутнього педагога до реалізації проектно-технологічної системи у процесі трудового навчання школярів. Це, у свою чергу, призводить до того, що у багатьох педагогів є застарілі уявлення про свою професійну діяльність. Ці уявлення зводяться до висновку, що педагог повинен тільки добре володіти навчальним матеріалом, а все інше менш важливе. Оберігання педагогом усталеного уявлення про свою професійну діяльність, не внесення в неї відповідних коректив заважає творчому процесу, налаштованості на пізнання, осмислення, використання і творення нового. Опір новому нерідко спричинюють боязнь проявити власну некомпетентність, особистісну неспроможність,

занижену або завищену самооцінку, слабку мотивація тощо.

У зв'язку з цим, коли перед учителями трудового навчання у процесі реалізації проектно-технологічної діяльності виникають різноманітні перешкоди, вони до них найчастіше не готові. Ці перешкоди (бар'єри) пов'язані з тим, що проектна технологія, як загальнокультурна парадигма освіти, покликана забезпечити єдність матеріальної і духовної культур та їх взаємозв'язок. Ці бар'єри можна умовно розділити на дві групи зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх бар'єрів реалізації проектно-технологічної діяльності навчання, на наш погляд, належать:

- соціальні бар'єри (несумісність сучасних вимог з наявним у педагога досвідом та небажання його змінюватися);

- організаційні бар'єри (відсутність координаційних центрів з розроблення та впровадження сучасних педагогічних технологій);

- методичні бар'єри (брак методичного забезпечення, недостатня поінформованість учителів у галузі проектних технологій навчання);

- матеріально-технічні бар'єри (неналежне матеріально-технічне забезпечення трудового навчання, низький рівень заробітної платні).

До внутрішніх бар'єрів належать психолого-педагогічні бар'єри, які заважають особистісному вияву творчої діяльності та приховують глибинні особистісно-професійні проблеми. У сфері навчання і виховання вони проявляються як:

- боязнь видатися нерозумним і смішним у своїх судженнях;

- боязнь видатися надто екстравагантним у своєму неприйнятті і критиці чужих думок;

- невміння реалізовувати нові способи і форми здійснення педагогічної діяльності;

- недостатня розвиненість індивідуального творчого потенціалу окремих педагогів;

- невміння відстоювати свої погляди;

- особистісна тривожність, невпевненість у собі, негативне самосприйняття, що характеризується заниженою самооцінкою особистості, небажанням або страхом висловлювати свої ідеї;

- ригідність (негнучкість) мислення.

Наведені психолого-педагогічні бар'єри в професійній діяльності учителів трудового навчання при реалізації проектно-технологічної діяльності, в основному, проявляються у неадекватній пасивності педагога, яка заважає йому належним чином здійснювати навчально-виховну діяльність, що найчастіше проявляється, як імітація активності з одночасною демонстрацією того, що проектна технологія навчання не дає позитивних результатів.

Разом з тим, проектно-технологічна система

БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

трудового навчання вимагає від педагога вийти за межі звичних способів розв'язання професійного завдання, що потребує урахування ним індивідуальних потреб та можливостей учнів. У зв'язку з чим у педагога виникають внутрішні перепони, які проявляються як невпевненість у собі як фахівцеві при реалізації проектно-технологічної системи трудового навчання. В такій ситуації більшість вчителів налаштовують себе тільки на ту діяльність, яка може бути ними успішно реалізована та не вноситиме розладу в їх душевний стан, що у свою чергу, в значній мірі призводить до викривлення суті проектно-технологічної реалізованої цим педагогом.

Таким чином, психолого-педагогічні бар'єри, що виникають перед учителем освітньої галузі "Технології" при реалізації проектно-технологічної системи навчання відображаються, як сукупність дій, суджень та понять у яких усвідомлено чи не усвідомлено виражаються негативні стани, що проявляються, як невмотивована нерішучість та невпевненість у своїх діях.

У зв'язку з чим, психолого-педагогічні бар'єри, що виникають перед учителем трудового навчання являють собою проблему, яка видозмінюється на різних етапах реалізації проектно-технологічної системи навчання перед учителем освітньої галузі "Технології" найчастіше виникають організаційно-діяльнісні, соціально-психологічні та когнітивні бар'єри.

Організаційно-діяльнісні бар'єри – проявляються як активне не сприйняття проектних технологій через невідповідність цінностям особистості в суб'єктно-об'єктних відношеннях та не бажання переходу педагогом на суб'єкт-суб'єктні відношення.

Соціально-психологічні – проявляються у невмінні стимулювати активність школярів у проектній діяльності. Основним завданням педагога у стимулюванні самостійно-творчої проектно-діяльності учнів, з одного боку, є створення відповідної системи стимулів, необхідних для вирішення педагогічних завдань, а з іншого – забезпечення належних організаційних засобів реалізації навчально-пізнавальної діяльності. Нажаль у сучасній практиці діяльності школи стимулювання самостійності та активності учнів у процесі реалізації проектних технологій рідко виходить за межі покарання і заохочення, а такі стимули, як "система перспектив додаткового оволодіння знаннями", "розвиток самосвідомості учнів", "місце та статус в структурі міжособистісних взаємин" майже не реалізуються вчителями освітньої галузі "Технології". Це, у свою чергу, у

значній мірі нівелює ефективність проектно-технологічної системи та створює педагогу додаткові труднощі в реалізації навчально-виховних завдань.

Когнітивні бар'єри – зумовлюються недостатністю необхідних засобів для реалізації діяльності, а також неналежною сформованістю професійних умінь і навичок, що виражаються в необхідності пошуку смислової відповідності умов при сприйнятті та вирішенні навчальних-виробничих завдань.

Закономірно, що для ефективної професійної діяльності педагога важливо, щоб у процесі реалізації ним проектно-технологічної системи навчання, не відбулося глибоких порушень моделі діяльності спричинених наявними бар'єрами, а для цього важливо усунути або звести до мінімуму прояв негативних емоцій – страху і тривоги. Тим самим сприяючи запуску механізму психологічного захисту особистості (ідентифікації, заперечення, відчуження, раціоналізації, витіснення, катарсису тощо).

З цією метою, на наш погляд, у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання доцільно використовувати відповідні соціально-психологічні методи їх підготовки, зокрема індивідуальні та групові психотехнології.

На основі вивчення психолого-педагогічних праць присвячених як загальним питанням педагогічної взаємодії у вищій школі, так і діалогічній взаємодії викладача і студентів та гуманістичної спрямованості виховної діяльності педагога було встановлено, що для ефективного професійного становлення майбутнього педагога важливо, щоб побудова навчально-виховного процесу здійснювалася на основі особистісно-орієнтованих педагогічних технологій. При цьому, всі знання, практичні уміння й навички повинні засвоюватися та формуватися в майбутнього педагога в особистісному контексті. Тому, найбільш вдалим у підготовці майбутніх учителів до подолання ними психолого-педагогічних бар'єрів у процесі реалізації проектно-технологічної системи трудового навчання школярів, на наш погляд, будуть саме групові психотехнології.

Оскільки, сучасні дослідження у сфері соціальної психології свідчать, що група є ефективним інструментом соціально-психологічного впливу на особистість. Як відомо, присутність інших підсилює мотивацію кожного учасника до опанування певних норм і принципів, стратегії та стилю поведінки, збагачує особистісний репертуар рішень, допомагає обрати найадекватніші. Взаємодія у групі сприяє формуванню й розвитку комунікативних навичок, підвищенню самооцінки, подоланню тривожності, агресивності, посиленню

БАР'ЄРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

позитивної мотивації поведінки. Для цього угрупі має утвердитися спокійна, доброзичлива атмосфера, в якій би кожен індивід убачав джерело психологічного захисту, важливий чинник регуляції своєї поведінки. Розвиток самосвідомості в таких умовах відбувається за неперервного зниження бар'єрів психологічного захисту. Одночасно знижується рівень особистої неширості, оскільки кожний усвідомлює, що вона утруднює роботу групи.

Автори однієї з ефективних групових технологій, відомі зарубіжні психологи К. Левін, Д. Джибб, В. Байон, М. Райош з цією метою рекомендують використовувати принцип "навчання того, як навчитися" під час випробування нових форм поведінки в обстановці, яка нічим не загрожує особистості. Процедурно така робота охоплює самопрезентацію, зворотний зв'язок, експериментування. При цьому, позитивний вплив групи на особистість забезпечують:

- наявність зворотного зв'язку (взаємодія у групі створює і підтримує оптимальні умови для того, щоб кожний мав змогу побачити й усвідомити дефектні прояви своєї й чужої поведінки);

- емоційне переживання отриманих під час групової роботи нових даних про себе й інших (воно породжує сильний імпульс, що спонукає до особистісного переосмислення). Основою розуміння власних проблем є співпереживання подібних станів інших учасників групи;

- роль ведучого, який може бути активним творцем ситуації, каталізатором процесів у групі, соратником чи опонентом учасників групової взаємодії.

У ході проведеного аналізу психолого-педагогічних утруднень, що виникають перед учителями освітньої галузі "Технології" у процесі реалізації проектно-технологічної системи трудового навчання та пошуку підходів до їх подолання було встановлено, що уникнути негативного прояву психолого-педагогічних утруднень можливо за умови сформованих навичок реалізації індивідуально-орієнтованого підходу, сформованої внутрішньої готовності реалізовувати нові способи, форми і методи здійснення педагогічної діяльності, чіткого планування учителем своєї роботи, наявності ефективного науково-методичного супроводу навчально-виховної діяльності педагога. Тому, у процесі фахової підготовки майбутніх учителів освітньої галузі "Технології" важливо забезпечити: орієнтацію на сучасні методологічні засади, дидактичні принципи та психолого-педагогічні

теорії, які розвивають особистісно-орієнтований підхід в навчанні; всебічний розвиток особистості майбутнього педагога, виховання критично мислячої особистості, здатної гармонійно цілісно розв'язувати складні сучасні навчально-виховні завдання за рахунок якісної зміни мотиваційної компоненти навчання; забезпечення відповідної фахової підготовки та створення належних умов для формування професійних умінь та навичок, які дають можливість педагогу виходити за межі окремого виду професійної діяльності і ефективно інтегрувати знання в суміжних галузях; трансформацію традиційної системи відносин викладач-студент, викладач при цьому повинен виконувати роль наставника.

Формування професійних знань, умінь та навичок вимагає створення таких умов, які б забезпечували глибокий науковий рівень, логічну аргументацію педагогічної ідеї, яка цілеспрямовано розвиває у майбутніх учителів позитивне ставлення до проектно-технології та нових педагогічних ідей, сприяє готовності їх застосування у майбутній педагогічній діяльності.

Висновки. Отже, для належної підготовки майбутнього педагога до подолання психолого-педагогічних бар'єрів при реалізації проектно-технології трудового навчання важливо, щоб у сферу професійних компетентностей майбутнього учителя освітньої галузі "Технології" поряд із методичною, технічною, технологічною, адаптаційною та інтегративною компетентностями [10] обов'язково була включена проектно-технологічна яка проявляється, як вміння керування учнівськими творчими проектами.

Важливим завданням формування професійних знань, умінь і навичок та адаптації майбутнього вчителя до розв'язання психолого-педагогічних бар'єрів при реалізації проектно-технології трудового навчання школярів є орієнтація на нову філософію педагогічної освіти у відповідності до ідей гуманізації навчально-виховного процесу. Відповідно до цього завдання, професійно-педагогічна освіта полягає не лише в засвоєнні знань, формуванні професійно важливих вмінь і навичок, а й у вихованні особистості студента, оскільки, успіх навчально-виховної діяльності учителя трудового навчання напряму залежить від того, наскільки гармонійно розвивалася його особистість під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Тому, для успішної реалізації цього завдання важливо, щоб використовувані викладачем на заняттях методичні прийоми носили гуманістично-орієнтований характер, максимально можливо забезпечували стан психологічного комфорту

БАР'СРИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

майбутніх педагогів, сприяли їхньому емоційному та творчому розкріпаченню, забезпечували умови за яких кожний студент мав би змогу самовиразитися та самоствердитися у самостійно-творчій діяльності, сформувати свою активну життєву позицію, пізнати радість реалізації свого творчого задуму, реалізувати свою особистість у ході спільної навчально-трудової діяльності та міжособистісного спілкування.

1. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні: [навч.-метод. посібник] / В.Г. Гетта, Р.С. Гуревич, О.М. Коберник та ін. / За заг. ред. О.М. Коберника, Г.В. Терещука. – Умань: СПД Жовтий, 2008. – 212 с.

2. Киричук О.В. Проблеми технології педагогічної взаємодії / О.В. Киричук // Психологія. – К., 1991. – Вип. 37. – С. 4–10.

3. Коберник О.М. Теорія і методика психолого-педагогічного проектування виховного процесу в школі / О.М. Коберник. – К.: Наук. світ, 2001. – 182 с.

4. Коберник О.М. Теоретико-методичні засади компетентнісного підходу в технологічній освіті / О.М. Коберник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2007. – №7. – С. 33–37.

5. Кочкина Л.В. Методика организации работы над проектом // Научно-исследовательская и проектная деятельность учащихся. – Вип. 3. /

Л.В. Кочкина, Н.В. Горбунова. — М.: Центр “Школьная книга”, 2003. – 224 с.

6. Підкурганна Г.О. Теоретико-методологічні та методичні основи художньо-педагогічної підготовки студентів факультету дошкільного виховання педагогічного університету / Г.О. Підкурганна / Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти [рукопис] – Київ, 2003. – 424 с.

7. Методика трудового навчання: проектно-технологічний підхід. Навчальний посібник / В.В. Бербец, Н.В. Дубова, О.М. Коберник та ін. / За заг. ред. О.М. Коберника, В.К. Сидоренка. – Умань: СПД Жовтий, 2008. – 216 с.

8. Сидоренко В.К. Проектна методика як основа реалізації особистісно-орієнтованого навчання / В.К. Сидоренко // Молодь і ринок. – 2004. – № 1. – С. 19–24.

9. Терещук Г.В. Загальні дидактичні основи індивідуального підходу до учня / Г.В. Терещук // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1997. – № 4. – С. 28–33.

10. Туранов Ю.О. Методичні компетентності майбутнього вчителя трудового навчання / Ю.О. Туранов // Професійні компетентності та компетентності вчителя [Матеріали регіонального науково-практичного семінару] – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 60.

Стаття надійшла до редакції 06.04.2011

19 грудня

День Святого Миколая Чудотворця

“В Україні день Святого Миколая здавна був значним і веселим святом, а в багатьох містах і селах того дня припадало храмове свято. (Навіть нині тільки в Києві на Подолі є три церкви Святого Миколая – і кожну супроводить давня легенда). У різних місцях миколаївські гуляння мали різноманітні назви й особливості, обходження дворів, миколаївські колядки, миколаївські скрипники (змагання музик) тощо.

Цього дня “вітали сніжну зиму” – на саях тричі об’їжджали довкола села. А для дітлашині пеклося особливе печиво – миколайчики. Це було своєрідне “розполовинення посту”, після Святого Миколая починали готуватися до Різдва, вчити колядки, лагодити вертепи”.

